

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Jubilea a zprávy

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 26 (1981), No. 4, 228--236

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/139009>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1981

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

jubilea zprávy &

ZA PROFESOREM
FRANTIŠKEM CABICAREM

Dne 24. ledna 1981 zemřel v Ostravě ve věku 72 let po krátké těžké nemoci jeden z předních ostravských vysokoškolských učitelů fyziky profesor František Cabicar. Odešel po životě vyplněném nesmírným množstvím obětavé a společensky záslužné práce.

František Cabicar se narodil 6. října 1908 v Nasandu v Sedmíhradsku na území dřívější rakousko-uherské monarchie, v dnešní Rumunské socialistické republice. Maďarské, rumunské a české školy ho připravily k vysokoškolskému studiu, které absolvoval na přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy. Již v průběhu vysokoškolských studií byl demonstrátorem mineralogického ústavu a zástupcem asistenta fyzikálního ústavu Vysoké školy báňské v Příbrami. V těchto letech jako posluchač vysoké školy se zabýval intenzivně budováním laboratoře pro rentgeno-

metrii krystalů na mineralogickém ústavu Univerzity Karlovy, první laboratoře tohoto druhu na českých vysokých školách.

V letech 1932—1936 zde také vykonal své první vědecké práce v oboru strukturní analýzy kovů a podílel se tak na prvních strukturně analytických pracích v ČSR. Vypracoval metodiku strukturní analýzy kovů rentgenovým zářením při vysokých teplotách a metodiku průkazného určení teploty fázových přeměn chromniklových uhlíkových ocelí. Současně studoval a určoval velikosti mikrokrystalických zrn ocelí, jejichž výzkum fázových přeměn prováděl. Ve fyzikálním ústavu Vysoké školy báňské v Příbrami se podílel na pracích prof. dr. V. Šebesty, které se týkaly fyziologických účinků radioaktivních vod a vzdušín z jáchymovských dolů a některých lázeňských pramenů.

V r. 1936 nastoupil z existenčních důvodů na obchodní školu a vyšší průmyslovou školu v Pardubicích jako výpomocný učitel, od r. 1937 přešel na obchodní akademii v Ostravě opět jako výpomocný učitel, později jako její profesor. Vedle své pedagogické práce se věnoval veřejné činnosti jako sekretář Klubu přátel Rumunska, vyučoval v kursech rumunštiny, pro jazykový kurs napsal také skripta z rumunštiny a překládal z rumunské beletrie.

V r. 1942 byl zatčen a internován v koncentračních táborech Oswiecim a Buchenwald až do osvobození v r. 1945. Po osvobození působil na vyšší hospodářské škole a podílel se na politickovychovné práci s mládeží. V této době se také podílel na přípravě studentů k vysokoškolskému studiu ve večerních kursech. Jako učitel na střední škole sledoval rozvoj fyzikálních věd v odborné literatuře a vyvíjel bohatou přednáškovou činnost mezi studenty a při relacích v ostravské pobožce československého rozhlasu s tematikou uplatnění fyziky v technice a průmyslu.

Popularizační činnost v oboru matematiky a fyziky vyvíjel v Socialistické akademii, kde byl od založení ostravské odbočky dlouhou řadu let předsedou matematicko-fyzikální sekce. Pro uvedenou sekci vypracoval mnoho studijních textů. Po r. 1960 byl zvolen předsedou městské organizace Socialistické akademie a pod jeho vedením byly založeny základní organizace Socialistické akademie ve velkých průmyslových závodech Ostravska.

Prof. František Cabicar přešel v r. 1951 na Vysokou školu báňskou v Ostravě jako od-

borný asistent, později působil jako docent a v r. 1961 byl jmenován profesorem pro obor technické fyziky na katedře fyziky. Na uvedeném pracovišti se věnoval vybudování katedry tak, aby mohla sloužit vysoké škole a ostravskému průmyslu. Výsledkem dlouhodobé činnosti bylo vybudování laboratoře pro rentgenometrické měření, pro studium tenkých vrstev, pro výzkum magnetických vlastností látek a vybudování laboratoře pro hmotovou spektrometrii. Podporoval vědeckou činnost členů katedry i na odborných pracovištích jiných kateder, se kterým byla udržována odborná a vědecká spolupráce Jeho přičiněním, odborným dohledem a osobním příkladem získali členové katedry vědecké hodnosti zpravidla na pracích, které našly uplatnění také v praxi. Prof. Cabicar se v té době věnoval studiu struktury organických látek s vysokou strukturální symetrií jako východiska pro studium mezimolekulárních vazeb.

Prof. Cabicar vykonával po dobu působení na Vysoké škole báňské v Ostravě po několik období akademické funkce. Po jedno období byl děkanem hornicko-geologické fakulty, další dvě období zastával funkci prorektora pro politicko-výchovnou práci.

Soudruh prof. Cabicar pracoval dlouhá léta ve stranických organizacích jako člen výboru ZO, jako předseda ZO KSČ na VHŠ v Ostravě, jako člen celozávodního výboru KSČ na VŠB a jako člen pléna městského výboru KSČ v Ostravě.

Až do odchodu do důchodu v r. 1973 pracoval jako vedoucí katedry fyziky a ve své funkci byl členům katedry pedagogickým a odborným rádcem. Našel si přístup ke každému členu katedry a doslova pečoval o jeho pedagogický a vědecký růst. Sám byl vynikajícím pedagogem a po zásluze mu byl udělen čestný titul „Zasloužilý učitel“.

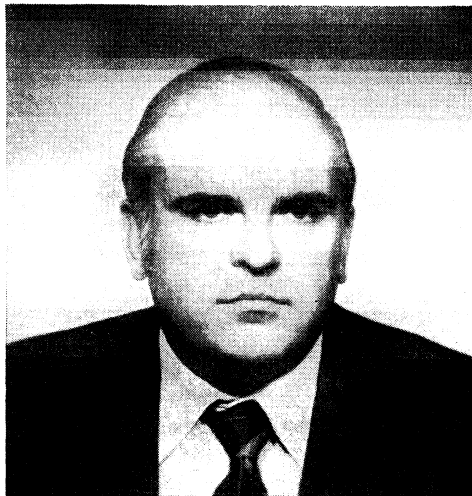
Rozsáhlá pedagogická, výchovná, odborná a politická činnost byla odměněna mnoha čestnými uznáními a vyznamenáními i nejvyšším státním vyznamenáním „Za zásluhy o výstavbu“.

Prof. František Cabicar byl ušlechtilou osobností, byl učitelem, pro nějž toto povolání bylo životním posláním, byl člověkem, na nějž budou vděčně vzpomínat nejen tisíce jeho žáků, ale i všichni, kdo ho znali. Nemůžeme na něho zapomenout ani my, jeho blízcí spolupracovníci.

Vilém Mádr

ZA PETREM FABINGEREM

Dne 3. března 1981 ve večerních hodinách zemřel náhle a neočekávaně uprostřed plně tvůrčí činnosti a s mnoha plány do budoucna ve věku 44 let vysokoškolský učitel Petr Fabinger, člen katedry matematiky pedagogické fakulty UK v Praze a dlouholetý člen JČSMF.

Jen málokdy se stane, že poslední hodiny života člověka jsou tak věrným obrazem jeho osobnosti, jeho celoživotní práce, osobní povahy a celého životního poslání, jako tomu bylo u Petra Fabingera. Ještě 3. března odpoledne přednášel čtvrtému ročníku učitelského vzdělání na PeF UK svou oblíbenou látku o řešení úloh MO a po výuce ještě připravoval program pro pražskou exkursně vzdělávací základnu EXOD, pro učitele základních a středních škol. Po příchodu domů, ač už se necítil dobře, věnoval ještě večer své rodině. Teprve pak odešel k lékaři. Bohužel, byla to jeho poslední cesta. V lékařově ordinaci zemřel na srdeční infarkt.

Životní dílo a činnost Petra Fabingera ovlivnily zejména jeho tři hlavní lásky:

- láska k učitelskému povolání, která přerostla v lásku k učitelskému poslání;
- láska k matematice, ze které ho nejvíce zaujala problematika řešení matematických úloh;
- láska k národní historii a kultuře.

Láska k učitelskému povolání se u Petra Fabingera projevila už při středoškolských stu-

diích. Proto po maturitě odešel studovat učitelství matematiky a fyziky na tehdejší Vysokou školu pedagogickou. Již při studiu upozornil na sebe své učitele, a proto je po kratším působení na středních školách na Kladně a v Praze povolán na pedagogickou fakultu v Praze jako vysokoškolský učitel. Po celou dobu svého působení na vysoké škole konal přednášky a cvičení z různých matematických disciplín, nejraději však z matematické analýzy. Snad proto, že v matematické analýze se mohlo nejlépe uplatnit jeho přesvědčení, že učení matematice nemá být samoučelným učením definicím, větám a jejich důkazům. Naopak matematiku vždy chápal jako prostředek, který umožňuje řešit nejrůznější úlohy. Přitom si uvědomoval, že matematický aparát nelze aplikovat mechanicky, naopak, při řešení matematických úloh je nejen možno, ale většinou i nutno uplatňovat matematické znalosti a dovednosti tvůrčím způsobem. Proto si například v poslední době tak oblíbil práci se svou programovatelnou kalkulačkou.

Petr Fabinger byl také dobrým popularizátorem matematiky. Několik let konal pro studující učitelství nematematických předmětů zasvěcené a oblíbené přednášky o programování. V nich dovedl seznamovat své posluchače zajímavou formou s taji počítačů a programování na počítačích.

Hluboký zájem a záliba o matematické úlohy, typická vlastnost učitele nenechávat si nic pro sebe, ale naopak snažit se předat co nejvíce druhým, a organizační schopnosti Petra Fabingera se spojily a brzy přerostly rámec pedagogické fakulty. Petru Fabingerovi byla svěřena na řadu let funkce jednatele ÚV MO. Každoročně se podílel na organizaci soutěže, na přípravě soutěžních letáků, na vypracovávání vzorových řešení a vydávání brožur MO, na organizaci letních škol pro vítěze MO, na náboru vhodných lektorů pro tyto školy atd.

Petru Fabingerovi patří velká zásluha o vznik exkurzně vzdělávacích základen pro učitele matematiky základních a středních škol z celé republiky. Myšlenka vytvoření exkurzních základen právě tohoto typu vyplynula zcela samozřejmě ze spojení jeho lásky k učitelskému povolání, k matematice a k národní historii a kultuře. (Na programu těchto exkurzně vzdělávacích základen jsou vedle přednášek předních čs. matematiků a didaktiků matematiky např. exkurze do výpočetních stanic, do národních galérií a do pražských historických objektů. Ty jsou

spojeny nejen se zasvěceným výkladem historickým a uměleckým, ale i s poukazy na geometrické zajímavosti a zvláštnosti pražských prostorů).

S Petrem Fabingerem neodešel však jen výborný učitel matematiky a nadšený propagátor a pracovník MO, JČSMF, ROH a dalších organizací, ale též *dobrý člověk*. Jeho spolupracovníci, učitelé ani jeho žáci na něj nezapomenou.

Milan Koman

ODEŠEL RNDr. FRANTIŠEK KRÁL, CSc.

10. března 1981 náhle zemřel RNDr. František Král, CSc., odborný asistent katedry matematiky Vysoké školy chemickotechnologické v Pardubicích. Přátelé a spolupracovníci zůstali bolestně zasaženi předčasným a nečekaným odchodem vzácného člověka, v němž matematika ztratila svého obdivovatele, znalce a neokázalého dělníka.

RNDr. František Král, CSc. se narodil 4. července 1934 v Městci Králové. Školní léta prožil v Chrudimi, kde v roce 1953 maturoval na gymnáziu. Byl přijat na MFF UK v Praze, studia pravděpodobnosti a matematické statistiky tu zakončil v roce 1958.

Přišel pak na katedru matematiky VŠCHT

v Pardubicích, a to v době, kdy se katedra zakládala a osamostatňovala. Spoluvytvářel její základy a tiskl jí tvářnost. Byl připraven na to, aby plnil dnešní úkoly matematizace chemických studijních oborů. Vždyť právě on oplýval schopností hluboce proniknout do problému, vyhmátnout jádro a objevit jeho sdělnost.

V roce 1971 byl promován na doktora přírodovědy a o rok později obhájil kandidátskou práci ve vědním oboru pravděpodobnost a matematická statistika na MFF UK v Praze.

Pro své výborné pedagogické schopnosti a odborné kvality vedl úspěšně jak přednášky a cvičení v nižších ročnících, tak i specializované kursy z pravděpodobnosti a matematické statistiky, z vektorové analýzy a tenzorového počtu, z funkcí komplexní proměnné.

Jeho vědecká práce byla zaměřena na stochastické aproximační metody, na optimalizaci procesů chemické technologie a na využití statistických metod při zpracování experimentů např. analytické chemie.

V pardubické pobočce JČSMF vedl její vědeckou sekci. Podílel se na přípravě obsahu výuky aplikované matematiky v chemických oborech podle nových učebních plánů přestavby vysokoškolského studia, na vypracování programu světónázorové výchovy v matematice. Úspěchů dosahoval ve funkci vedoucího učitele studijní skupiny, kde byl několikrát hodnocen jako nejlepší, i v práci člena koordinační komise vysokoškolských kolejí.

Měl mnoho přátel. Jeho čestná, přímá, ale laskavá a nezištná povaha si je získávala všude. Měl velkou úctu ke každému, kdo něco uměl, obdivoval se dovedným rukám i dobrým nápadům, rád se díval na zručné lidi, rád se od nich učil. Ve svých zájmech prošel se zaujetím od starých moudrých knih ke starým hodinám, v kterých se čím dál lépe vyznal. Vždycky pro něj mnoho znamenala příroda, rozuměl si s ní, těšil se na její probouzení, obdivoval babí léto, kterému rok co rok věnoval zbytek dovolené.

Na pracovišti byl vždy iniciátorem plodných dialogů s originálními glosami, které nikdy nemohou být zapomenuty. Pro ně, ale vlastně pro celou svou bytost, pro své odbojné chlapectví, věrné kamarádství a osobitý humor byl tolik milován.

S. Kolda, L. Machačová

DOC. OTA SETZER — SEDMDESÁT PĚT LET

Katedra matematiky a deskriptivní geometrie stavební fakulty ČVUT v Praze stále počítá mezi své členy také svého dlouholetého učitele doc. Otu Setzera, který 23. srpna oslavil významné životní jubileum — sedmdesát pět let — a jak dále uvidíme, i další pracovní výročí.

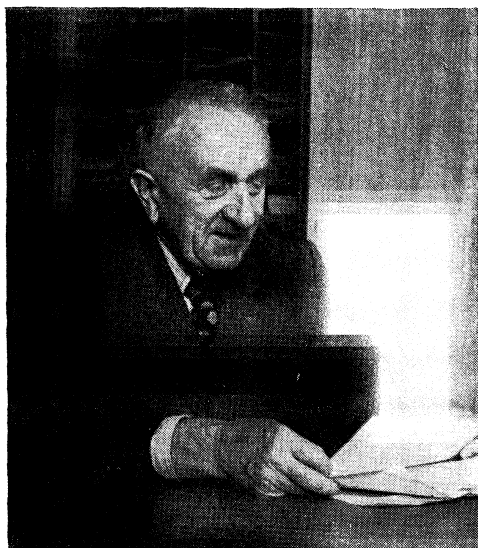
Doc. Ota Setzer je žižkovský rodák, po maturitě (s vyznamenáním) na reálce v Praze-Holešovicích (1924) studoval matematiku a deskriptivní geometrii s pojistnou technikou na tehdejší Vysoké škole speciálních nauk ČVUT a pak na přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy. Svá studia ukončil státní zkouškou z pojistné techniky (ČVUT), z pojistné matematiky a matematické statistiky (UK) a získal aprobaci z matematiky a deskriptivní geometrie (1930).

Po vojenské prezenční službě (1928—30) nastoupil v Kralupech n. Vlt. na měšťanské škole a pak jako výpomocný učitel na reformním reálném gymnáziu dr. Ant. Dvořáka. Od roku 1931 působí tu již jako profesor (a je tedy tomu letos již 50 let). V letech 1942—48 byl ředitelem; v této obtížné funkci mimo jiné zachránil v okupaci mnoho cenností a sbírek před zničením. Za tuto činnost obdržel v roce 1968 „Pamětní plaketu k 50. výročí ČSR“. V letech 1948—51 učil na gymnáziu v Berouně a na průmyslové škole hornické v Kladně.

Od 1. 9. 1951 se stal odborným asistentem na fakultě architektury a pozemního stavitelství (tedy právě před 30 lety) a na podkladě svých vědeckých a odborných prací a dlouholeté učitelské činnosti byl jmenován s účinností od 1. 4. 1957 docentem deskriptivní geometrie.

Svých pedagogických zkušeností bohatě využil doc. Setzer především na fakultě architektury a pozemního stavitelství, později na fakultě stavební, také však na Vysoké škole chemicko-technologické, na lesnické fakultě ČVUT, na Univerzitě 17. listopadu (v jejích prázdninových soustředěních) a v poslední době na Vysoké škole umělecko-průmyslové a Akademii výtvarných umění.

Ve funkci výkonného redaktora Rozhledů matematicko-fyzikálních, kterým byl jmenován v září 1956 (a je tu další pracovní výročí!) a kterým byl až do 31. 8. 1978, se zasloužil o jejich oblíbenost tak, že jim bylo uděleno státní vyznamenání „Za zásluhy a výstavbu socialismu“.

Doc. Setzer obdržel za svoju činnosť v roku 1967 vyznamenanie „Za vynikajúcu prácu“. V Rozhľadoch uverejnil mnoho zaujímavých a vtipu vyžadujúcich úloh nejen z matematiky ale zejména z deskriptívnej geometrie: ostatné také úlohy predkladá svojim priateľom a známym dodnes. V súvislosti s touto úloháorskou činnosťou sa objavilo jeho meno i v zahraničných časopisoch podobného zamčrenia jako jsou Rozhľady, v poslední dobč např. v holandském časopise „Pythagoras“ (roč. 20, 1980—81, seš. 1, str. 24), kde se znovu potvrzuje, že jím uvedené číslo 987 654 103 je největší prvočíslo napsané různými ciframi.

Od 1. 10. 1971 je jubilant v aktivním důchodu (a to se snad nemusí považovat ještě za výročí); přesto pracoval do konce letošního letního semestru jako externí učitel.

Doc. Setzer napsal více než 25 vědeckých a odborných článků, mnoho krátkých sdělení do Rozhľadů (podepsaných šifrou O.S.), pět skript a sedm knih. Z nich *Deskriptivní geometrie I* (1978) a *II* (1979), jejímž je spoluautorem, byla v roce 1980 odměněna Českou matičí technickou jako vysokoškolská učebnice vynikající úrovně.

Od roku 1923 je Ota Setzer členem Jednoty čs. matematiků a fyziků, od roku 1939 působil v různých funkcích ve výboru a za své zásluhy byl v roce 1962 při oslavách stého výročí založení Jednoty jmenován jejím zasloužilým členem.

Náš „dčdek“ je velmi oblíben u svých spolupracovníků a studentů pro své pedagogické a odborné znalosti, přímé a přátelské vystupování; proto mu přejeme:

„Ještě mnoho let soudruhu Setzče ve zdraví a spokojenosti!“

Karel Drábek

K ŽIVOTNÉMU JUBILEU LUDMILY BERACKOVÉJ

V plnej pracovnej aktivite, pri obdivuhodnej duševnej a fyzickej sviežosti oslávila dňa 23. februára 1981 svoje šesťdesiate narodeniny odborná asistentka Katedry matematiky Pedagogickej fakulty v Banskej Bystrici Ludmila Beracková.

Ludmila Beracková, rodáčka z Rimavskej Bane, študovala na Gymnáziu v Rimavskej Sobote a Tisovci. V roku 1944 úspešne ukončila štúdium matematiky a fyziky na Prírodovedeckej fakulte terajšej Univerzity Komenského v Bratislave. Ako stredoškolská profesorka učila na gymnáziách v Tisovci a Rimavskej Sobote. V povojnových rokoch ochotne pomáhala konzultačným strediskám vysokých škôl, ktoré umožňovali získavanie a zvyšovanie pedagogickej kvalifikácie. Od roku 1961 je odbornou asistentkou KM PdF.

Plneniu pracovných a ďalších pre spoločnosť záslužných povinností venovala všetky svoje schopnosti a takmer všetok svoj voľný čas. Všestranné záujmy, široký rozhľad a veľmi dobré jazykové schopnosti jej umožňovali byť pri plnení úloh skoro vždy medzi priekopníkmi, či už to bol samovzdelávací seminár pre pracovníkov katedry, príprava skript pre poslucháčov, prednášky z novo zaradenej disciplíny matematiky, referát na konferenciu o svetonázorovej výchove, podujatie pre nadaných žiakov na matematiku a mnohé ďalšie. V poslednom období sa venovala najmä úlohám súvisiacim so zavádzaním novej koncepcie vyučovania matematiky. V tejto súvislosti sa podieľala na riešení dvoch fakultných úloh a bola vedúcou kolektívu, ktorý riešil rezořtnú úlohu. Napsala dva články pre Acta Facultatis Paedagogicae B. Bystrica. Bola spoluautorkou textu *Operácie a algebraické štruktúry* (SPN Bratislava 1973). Patrí medzi najagilnejších

lektorov KPÚ v Banskej Bystrici, pripravujúcich učiteľov základných a stredných škôl na novú koncepciu vyučovania matematiky.

Popri plnení pracovných povinností si svedomite plnila aj zodpovedné funkcie v odborovom hnutí, v Socialistickej akadémii, v JSMF a v ďalších organizáciách.

Osobitnú pozornosť a ocenenie si zaslúži jej neúnavná práca vo funkcii tajomníčky Krajského výboru Matematickej olympiády v B. Bystrici, ktorú nezištne a obetavo vykonáva 20 rokov. S tým súvisí aj jej spoluautorstvo pri písaní knižnej publikácie *25 rokov MO v Stredoslovenskom kraji*.

Pri príležitosti životného jubilea jej prajú spolupracovníci a bývalí žiaci v ďalších rokoch života dobré zdravie, veľa duševnej sviežosti a životného optimizmu.

Alfonz Haviar

ŠEDESÁTINY DOCENTA JAROSLAVA SOMMERA

Jedním z čelných představitelů ostravské fyziky je docent katedry fyziky hornicko-geologické fakulty Vysoké školy báňské, RNDr. Jaroslav Sommer, CSc. Dne 30. března 1981 se dožil

šedesátí let. Jubileum dává možnost ocenit jeho dosavadní činnost pedagogickou, vědeckov-zkumnou, společenskou angažovanost a popularizační činnost v jeho oboru.

Jaroslav Sommer se narodil v Přerově, kde také studoval na reálném gymnáziu; po příchodu do Olomouce složil v r. 1940 maturitní zkoušku. Po maturitě byl do roku 1942 zaměstnán u Báňské a hutní společnosti v Olomouci. V květnu téhož roku byl totálně nasazen a dostal se do Vídeňského Nového města do továrny na letadla, kde pracoval do konce války.

V r. 1945 se zapsal na přírodovědeckou fakultu MU v Brně, obor matematika-fyzika a po úspěšném složení II. státní zkoušky se stal v r. 1948 asistentem na ústavu lékařské fyziky PU v Olomouci. Do konce roku 1950 se účastnil budování ústavu a zařídil cvičení z lékařské fyziky.

Své uplatnění ve fyzikálním oboru našel od r. 1951 na Vysoké škole strojní v Brušperku, kde zavedl cvičení z technické fyziky; po spojení s Vysokou školou báňskou působil na novém pracovišti jako odborný asistent.

Ve školním roce 1954/55 se stal externím aspirantem a jeho školitelem byl prof. dr. Šebesta, po jeho odchodu se stal jeho školitelem prof. dr. Jaromír Brož. Vypracoval a obhájil kandidátskou disertační práci na téma: *Snímání hysterese ní smyčky z tenkých tabulí*. Vědeckou hodnost kandidáta věd získal v r. 1959, akademický titul doktora přírodovědy v r. 1960.

Jako docent působí na katedře fyziky od r. 1964, na Vysoké škole báňské již působí 30 let. V uvedeném období se zasloužil o kvalitní přípravu všech fyziků, kteří na katedru nastoupili; pod jeho vedením bylo modernizováno laboratorní praktikum katedry fyziky, účinně spolupůsobil při výchově nových inženýrů. V r. 1979 byl jmenován zástupcem vedoucího katedry fyziky VŠB.

Doc. Jaroslav Sommer se zaměřil na studium elektromagnetických polí a feromagnetismu se zřetelem na aplikaci v průmyslu. Zvláště cenné jsou výsledky měření permeability železných plechů bez porušení materiálů a měření permeability materiálů na prachových vzorcích, prováděné na vlastních měřicích zařízeních. V tomto oboru publikoval řadu odborných článků.

Jubilant též dosáhl význačných úspěchů v modernizaci laboratorního cvičení posluchačů. Je autorem několika originálních laboratorních úloh a zařízení pro měření. Jedna z nejvýznam-

nějších prací je publikované zařízení pro stanovení gravitačního zrychlení reverzním kyvadlem. Úspěšně budoval laboratoř pro cvičení z elektroniky pro elektrotechnický směr studia na fakultě strojní a elektrotechnické VŠB v Ostravě a zavedl předmět „Základy elektroniky“ pro uvedený obor. Svou přednáškovou činnost na katedře fyziky zaměřil na výuku technické fyziky nejprve pro posluchače strojního oboru, později pro elektrotechnické obory této fakulty; přitom dosáhl vynikajících úspěchů svou náročností, osobním přístupem ke studentům a vysokou odbornou úrovní přednášek. Pro tyto pedagogické schopnosti byl povolán do Komise pro výuku fyziky na VŠT s celostátní působností. Mnoho let je členem vědecké rady strojní fakulty VŠB.

V poslední době je odpovědným řešitelem výzkumných úkolů v resortu školství v oboru modernizace výuky fyziky, zvláště v teoretickém cvičení, v oboru modernizace učebních pomůcek pro laboratorní cvičení a v současné době v oboru modernizace přednášek. Svou dovednost a originální řešení osvědčil při tvorbě demonstrací pro přednášky z fyziky na VŠT.

Doc. Sommer vždy dbal, aby studenti měli dostatek učebních textů z fyziky na VŠT, což lze dokumentovat několikerým vydáním jeho skript *Elektrina a magnetismus* a spoluautorstvím skript *Optika a atomistika*. Jako redaktor *Fyzikálního měření* a *Sbírky příkladů* také do uvedených skript přispíval. V současné době se vydává jeho skriptum *Fyzika I* a v přípravě je skriptum *Fyzika II*. Studijní literaturu zajišťoval také pro postgraduální studium.

Společenská angažovanost doc. Sommera se projevila v dlouhodobém působení v různých stupních orgánů ROH na VŠB. V Socialistické akademii byl předsedou a tajemníkem vědecko-metodické rady přírodních věd v krajském výboru této instituce. Je dlouholetým členem JČSMF, v období let 1974–1980 působil jako předseda ostravské pobočky JČSMF.

Co přát jubilantovi, skromnému člověku s vynikajícími osobními vlastnostmi, odbornými a pedagogickými schopnostmi, než hodně zdraví, pracovních úspěchů a hodně let plodné činnosti práce mezi ostravskými fyziky.

Vilém Mádr

MFF UNIVERZITY KOMENSKÉHO SA STALA SKUTOČNOSTŮ

Školský rok 1980/81 sa stal pre matematikov a fyzikov na Slovensku veľkým sviatkom. Od 1. septembra bola zriadená v poradí už 9. fakulta Univerzity Komenského — fakulta Matematicko-fyzikálna.

Vznik tejto novej fakulty si vyžiadala samotný život, potreba zavádzať matematické a fyzikálne metódy do celého radu ďalších odborov, do technických i spoločenských vied. Vznik fakulty je aj dôkazom toho, že Univerzita Komenského sa o rozvoj matematických a fyzikálnych odborov sústavne starala a tým pre vznik fakulty vytvorila potrebné materiálne, kádrové, ale hlavne priestorové podmienky.

V súvislosti s univerzitným štúdiom sa obvykle najviac spomínajú výsledky dosiahnuté v spoločenských vedách, prípadne v lekárskejších vedách. Vznik novej fakulty dokazuje, že takýto pohľad je jednostranný, že naša univerzita je domovom aj takých vied, ktoré často označujeme ako exaktné. Naša fakulta je nová, to však neznamená, že začína od základu.

Fakulta má dobré priestorové podmienky. Jej objekty, nedávno ukončené, ležia uprostred budúceho vysokoškolského centra na nábreží Dunaja. Má učiteľský zbor, ktorého odborná kvalifikácia patrí k najlepším na Slovensku. Čo fakulte zatiaľ ešte chýba, to je vybavenosť laboratórií unikátnou technikou. V tomto smere sa snažíme situáciu zlepšiť spoluprácou s výrobnými podnikmi, ale aj s ďalšími výskumnými ústavmi a ústavmi SAV.

Naša fakulta vychováva poslucháčov vo všetkých matematických a fyzikálnych odboroch univerzitného štúdia. Ako jediná fakulta na území SSR pripravuje odborníkov zameraných na fyzikálnu elektroniku a optiku. Tento odbor skrýva v sebe štúdium laserov, fyziky plazmy, ale aj štúdium aplikovanej elektroniky, ktorá smeruje k vývoju unikátnych elektronických prístrojov. Že v tomto smere nie sme na fakulte začiatočníkmi, to dokazuje naša účasť na programe Interkozmos. Dôležité úlohy čakajú na absolventov odborného štúdia matematiky. Ide o absolventov, ktorí zvládli problematiku samostatných počítačov a ich využitia pri automatizácii výrobných procesov, ako aj pri modelovaní procesov vo výrobe, výskume a riadení. Vychovávame aj absolventov pedagogického štúdia. Výchove týchto absolventov chceme venovať

v najbližšom období mimoriadnu pozornosť. Máme pre to dobré predpoklady. Počty našich študentov nie sú príliš veľké a to nám umožňuje individuálne sa o nich starať. Naši študenti už od druhých ročníkov majú pracovné možnosti priamo v laboratóriách fakulty a prostredníctvom ŠVOČ sa podieľajú na plnení úloh fakulty.

O úrovni vedeckovýskumnej činnosti svedčí to, že naša fakulta v minulej päťročnici koordinovala štyri hlavné úlohy z oblasti základného výskumu. Pri riešení týchto úloh pracovníci našej fakulty dosiahli celý rad pozitívnych výsledkov, ktoré našli uplatnenie priamo v priemyselných podnikoch. Zmluvy o vedeckotechnickej spolupráci, ktoré uzatvárame s niektorými výrobo-hospodárskymi jednotkami, pomáhajú prenikať moderným matematickým a fyzikálnym metódam priamo do praxe. V našej práci nám pomáha dlhoročná spolupráca so sovietskymi univerzitami v Moskve, Leningrade a Jerevane. Sme však veľmi povďační za spoluprácu aj našim sesterským fakultám, osobitne MFF Univerzity Karlovej, ktorá nám od počiatku našej existencie poskytuje bohaté skúsenosti zo svojej vlastnej práce.

Za niekoľko mesiacov budeme uzatvárať prvý rok existencie našej fakulty. Je to krátka doba na hodnotenie dosiahnutých výsledkov. Sme však presvedčení, že vytvorenie našej fakulty prispieje značnou mierou k plneniu rozhodujúcich úloh budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti v našej vlasti.

*Anton Štrba
prodekan MFF UK*

ICME IV — ZÁKLADNÍ INFORMACE

Zkratka ICME se objevuje s čtyřletou periodou od r. 1972; označuje Mezinárodní kongres o vyučování matematice (International Congress on Mathematical Education). Po třech kongresech konaných v Evropě — Lyon 1969, Exeter 1972, Karlsruhe 1976 — se dějiště čtvrtého přeneslo za oceán, do kalifornského univerzitního města Berkeley. A jak se ukazuje, příští kongres bude ještě dále od Evropy, v australské Adelaide. Zeměpisný trend je tedy evropské didaktice nepříznivý, do Berkeley se dostavilo z Evropy po-

měrně málo účastníků, z naší republiky vůbec nikdo.

Z právě udaného důvodu mohu o kongresu v Berkeley podat jen informace z druhé ruky, resp. získané z písemných materiálů. Je třeba jen doufat, že jsou spolehlivější než seznam účastníků, kde jsem dokonce našel své jméno, ač jsem se k účasti ani nepřihlásil. Oficiální údaje hovoří o 73 zastoupených zemích a o zhruba 2000 účastnících (jde však o data daná do tisku dávno před kongresem).

Přímí účastníci nemohli obsáhnout plnou šíři jednání, které probíhalo současně i na více než deseti místech. Každý musel zvolit některé užší téma, ke kterému byla pronášena buď přednáška, nebo probíhala diskuse, minikonference apod. Samotný seznam témat je otištěn na 15 stranách a má tedy na 150 „položek“. (Tento seznam bude záhodno přeložit a překlad rozmožnit; jsou to aktuální témata pro kandidátské, rigorózní i diplomové práce z didaktiky matematiky.)

Program kongresu

Kongres ICME IV se konal ve dnech 10. až 16. 8. 1980, jeho pořadatelem byla Mezinárodní komise pro vyučování matematice (ICMI), spolupřadatelé pak Národní akademie věd USA a Kalifornská univerzita v Berkeley. Čestným předsedou kongresu byl zvolen prof. G. POLYA, který v Kalifornii žije a dožil se už 93 let. Předsedou programové komise byl H. O. POLLAK, známý americký matematik zaměstnaný v Bell Laboratories.

Pro snazší orientaci v záplavě akcí byla každá z nich označena trojmístným číslem (pořadové číslo dne jednání, pořadové číslo hodiny jednání, pořadové číslo akce v témz dni a téže hodině); poslední čísla větší než 10 byla zastoupena písmeny abecedy. Kromě angličtiny a francouzštiny byla jednacím jazykem i španělština vzhledem k relativně velké účasti didaktiků z Latinské Ameriky. Překlady však byly zajištěny jen na 25 hodinových akcí, proto jejich přehled může poskytnout představu, která témata považoval přípravný výbor za nejpřitažlivější pro účastníky kongresu. Kromě plenárních zasedání s přednáškami, o nichž se zmíním později, to byla tato témata:

— Vzdělávání dětí školního věku „na dálku“ (tj. bez možnosti navštěvovat školu).

- Příprava budoucích učitelů pro elementární školy.
- Matematika v obecném vzdělání na prvním stupni škol.
- Počítače jako složka vzdělávacích cílů.
- Geometrické činnosti v elementární škole.
- Výuka matematiky ve třídách s nestejnou úrovní žáků.
- Vyučování matematice v cizím jazyce.
- Postavení žen v matematice.
- Vzdělávání učitelů na elementárním stupni při zaměstnání.
- Materiály pro výuku aplikací matematiky.
- Cíle a obsah matematiky na prvním stupni škol.
- Početní dovednosti dospělých.
- Osnovy matematiky pro školy ve venkovských obcích.
- Co je profesionální učitel matematiky?

Jak patrně, většina z těchto témat se týká nejpočetnějšího typu škol — škol elementárních (škol 1. stupně), jejichž problematika je nejspíše nejpalčivější pro rozvojové země. Otázky spojené s výukou matematiky na vyšších stupních škol byly zařazeny do zasedání s menším počtem účastníků, resp. s jazykovými znalostmi, které nevyžadovaly překládání do španělštiny.

Přednášky v plénu proslovili tito profesoři: G. POLYA na téma *Matematika zušlechťuje mysl*, H. FREUDENTHAL: *Hlavní problémy matematického vzdělávání*, H. SINCLAIROVÁ (psycholožka z Piagetova okruhu): *Jak si děti osvojují jazyk a porozumění matematice*, S. PAPERT: *Počítač jako nositel matematické kultury*, HUA-LU-KENG: *Některé zkušenosti z popularizace matematických metod*. Volba přednášejících byla dílem kongresové diplomacie, v případě prof. HUA (ČLR) nepochybně i politicky motivovaným gestem (hovořil o masových přednáškách pro tisíce lidí v závodech a venkovských sídlech).

Plenární přednášky nepředstavovaly těžiště kongresového jednání, to lze spatřovat v sériích zasedání tematicky úzce zaměřených skupin. Účastníci kongresu byli už v úvodu tištěného programu nabádáni, aby si povšimli akcí tohoto druhu. Jak jsem z rozhovorů poznal, vážní zájemci o práci v didaktice právě tak postupovali, navštěvovali sled na sebe navazujících zasedání jedné odborné skupiny. Tak se pro mnohé jevil

kongres jako řada souběžných sympozií, která byla přerušována plenárními zasedáními a společnými akcemi.

Stručné názvy témat napovědí náplň jednání zmíněných odborných skupin: Všeobecné základní vzdělání. Elementární vzdělání. Vzdělání na 2. stupni škol. Vzdělání na 3. stupni škol. Příprava učitelů (rozděleno podle typu školy). Geometrie. Stochastika. Aplikace. Řešení problémů. Osnovy matematiky. Specifická matematická témata. Výzkum ve vyučování matematice. Hodnocení. Soutěže. Cíle vyučování matematice. Metody vyučování matematice. Formy vyučování. Ženy v matematice.

Své schůze inzerovaly nejrůznější skupiny a regionální organizace založené již dříve; o založení dalších se organizátoři pokoušeli svoláváním do jedné místnosti v témž čase např. předsedů organizací učitelů, schůzkou inspektorů, schůzkou organizátorů olympiád, schůzkou vydavatelů časopisů apod. Intenzivně pracovala skupina historiků matematiky, která byla ustavena v r. 1979 ve Francii.

Souběžně s přednáškovým a diskusním programem probíhaly výstavy knih i učebnic; v době polední přestávky se promítaly naukové filmy apod. V určenou dobu proběhl i „veletrh idejí“ — na chodbách ve třech podlažích jedné budovy rozmístili tzv. postery — vývěsky krátkých sdělení. Jejich autoři stojící poblíž zodpovídali dotazy, hledali zájemce o svůj problém, navazovali kontakty atd. Těchto vývěsek bylo několik set, organizátoři vydali seznam jejich tezí ve čtyřech oddílech: Učitelské vzdělání a tvorba osnov. Školní výuka matematiky (po střední školy). Matematika na univerzitách a v colleges. Ostatní témata (pomůcky, aplikace aj.).

Stejně jak konstatovali účastníci 3. kongresu v Karlsruhe, byl i kongres v Berkeley nadměrný počtem účastníků, takže nemohl nic řešit v plénu a rozpadal se do souběžných separovaných sympozií. Nabídka informací zřejmě převyšovala i fyzické možnosti vnímání „konzumentů“ v Berkeley, a tak většina očekává vydání sborníků s texty přednášek i se záznamy diskusí, aby si utvořila úplnější obraz o tom, co vše bylo řečeno a projednáno. A to je i osud nás, kteří jsme přítomni nebyli; po obdržení těchto materiálů se k některým problémovým okruhům vrátíme.

Jaroslav Šedivý